

УДК 378.146

ОСОБЛИВОСТІ МОНІТОРИНГУ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Іванюта О.О., асистент кафедри геоінформаційних систем і технологій
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Проаналізовано поняття моніторингу навчальних досягнень студентів. Визначено його особливості у системі вищої професійної освіти. Сформульовано висновок про тестування як один із найважливіших компонентів моніторингу навчальних досягнень.

Постановка проблеми. Моніторинг як наукове поняття використовується в різних галузях знання, тому й визначення його не є однозначним. У перекладі з англійської моніторинг означає «відстеження» [26]. Він може розглядатися як сфера практичної діяльності, так і сфера наукових досліджень. Головне його завдання полягає в наданні високоякісної своєчасної інформації про розвиток того чи іншого явища, факту, процесу.

У словниково-довідковій літературі моніторинг визначається як методика й система спостережень за станом певного об'єкта, які дають можливість спостерігати їх у розвитку, оцінювати, виявляти результати впливу різноманітних зовнішніх факторів. Результати моніторингу дають можливість вносити корективи в управління об'єктом чи процесом [18].

Особливе місце у системі моніторингу займає моніторинг якості знань, безпосередньо пов'язаний із поняттям якості загалом. Поняття якості в звичайному споживацькому розумінні тлумачиться

переважно у його абсолютному значенні — як якість послуг чи якість виробництва [24, с. 33]. Проте навіть у такому спрощеному вигляді в понятті якості закладене усвідомлення найвищого стандарту, високого статусу й переваги над іншими. Узагальненим вважається поняття якості життя, яке визначається як ступінь задоволення матеріальних, духовних, культурних потреб кожної людини. Для того щоб описати якість життя у кількісних показниках, необхідно для початку розуміти початковий рівень відліку якості, одиницю її виміру та процедуру оцінки рівня якості. В останній частині зазначеного алгоритму вже чітко простежується поняття моніторингу. Якість життя ґрунтується як на самооцінці (сприйняття людьми свого становища у житті залежно від культурних особливостей і системи цінностей, пов'язаних із метою, очікуваннями, стандартами тощо), так і на об'єктивніших показниках, як правило, компаративного характеру (порівняння наявного стану якості життя з базовим).

Отже, якість життя є відносним поняттям і може виступати в двох аспектах:

1) як відповідність певним стандартам;

2) як відповідність запитам із боку особистості, групи, соціального інституту, суспільства загалом [23].

Якість життя є системоутворювальним началом для поняття якості освіти, яке за допомогою певних методик можна моніторити. Таким чином, образно кажучи, в кожній якості є своя кількість, яку можна представити у вигляді знакової системи — в цифрах, порівняльних графіках, у динаміці зростання чи спаду.

Кожен суб'єкт освіти заінтересований у поліпшенні її якості. Головна ж суперечність полягає в тому, що запити стосовно якості освіти з боку суб'єктів освітнього простору здебільшого не відповідають можливостям забезпечити належний рівень якості у наявній системі освіти. Проте зазначена суперечність виступає також і рушійною силою процесу навчання та виховання дітей і молоді, оскільки за допомогою соціального запиту на певний рівень підготовки випускника в системі ступеневої освіти регулюється й питання якості освіти. У зв'язку із вказаною суперечністю суб'єктам освітнього процесу належать різноманітні значення категорії якості освіти. Так, батьки, як правило, співвідносять поняття якості освіти з індивідуальним розвитком їхньої дитини; педагоги пов'язують поняття якості освіти з високоякісним навчально-методичним забезпеченням професійної підготовки фахівців. Натомість студенти поняття якості освіти співвідносять з комфортним перебуванням у стінах навчального закладу, з можливістю індивідуального зростання та загальними життєвими перспективами.

Ще специфічнішим є поняття якості освіти для потенційних роботодавців, які передбачають, що зі стін навчального закладу вийде знаючий, компетентний випускник із чітко окресленою професійною позицією і розумінням своїх життєвих перспектив. Найбільш узагальнюючим є поняття якості в його соціальному розумінні — як відображення сукупності ціннісних орієнтацій суспільства на певному етапі його розвитку, а також громадянської позиції студентів; зазначене відображення детермінується, насамперед, гуманістичною чи технократичною спрямованістю майбутньої професійної діяльності [26].

Виходячи з поняття якості життя та якості освіти, можна стверджувати, що проблема якості освіти може розглядатися як проблема контролю й оцінки (моніторингу) освітньої діяльності, в тому числі й у сфері професійної освіти. Загальний алгоритм моніторингу освітньої діяльності ґрунтується на стандартах освіти, прийнятих у тій чи іншій країні.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Ґрунтовне дослідження проблем освітнього моніторингу здійснив О.М. Майоров [15], розглянувши класифікацію основних видів моніторингу на підставі аналізу всього шляху його розвитку. Авторське визначення освітнього моніторингу наводить Т.А. Стефановська — це «діагностика, оцінка й прогнозування стану педагогічного процесу, відстеження його ходу, результатів, перспектив» [21]. У дослідженні В.І. Андреева моніторинг трактується як системна діагностика якісних та кількісних характеристик ефективності функціонування і тенденцій саморозвитку освітньої системи, включаючи її зміст, мету, форми й мето-

ди, засоби та умови навчання, а також його результати [1].

Зміст і особливості моніторингу якості вищої професійної освіти стали предметом дослідження І.П. Анненкової [2], І. Доброскок [5], Т. Лукіної [13], А. Лукстона [14], І.П. Манохи [17], С.Д. Некрасова [19], А.І. Субетто [22] та ін.

Мета статті – проаналізувати проблеми моніторингу навчальних досягнень майбутніх фахівців і визначити особливості моніторингу в системі вищої професійної освіти.

Виклад основного матеріалу.

Нині в європейському освітньому просторі застосовуються два основних підходи до оцінки якості освіти: визначення якості відповідно до поставленої перед освітньою галуззю мети; визначення рівня якості освіти залежно від внутрішніх процесів, які відбуваються у рамках освітнього простору.

Поняття моніторингу якості освіти найчастіше пов'язують і навіть ототожнюють із поняттям контролю якості знань та поняттям діагностики рівня її якості. Проте ці поняття варто розмежовувати, оскільки контроль передбачає оцінку якості певних компонентів освітньої системи, а моніторинг стосується всієї зазначеної системи загалом. Основні відмінності між контролем і моніторингом можна представити у вигляді порівняння (табл.).

Іноді моніторинг ототожнюють також із поняттям експертизи. Проте, як зазначає Г.В. Єльнікова, моніторинг – це комплекс процедур щодо спостереження за досліджуванним об'єктом, поточного оцінювання змін у досліджуваному об'єкті та спрямування результатів на досягнення поставлених перед змінним освітнім об'єктом завдань щодо розвитку; натомість експертиза – це розгляд стану явища чи процесу з метою формулювання певних висновків і адекватної оцінки цього явища [6]. Отже, моніторинг та експертиза – сумісні поняття, але не тотожні.

На основі вивченої наукової літератури можна констатувати, що головними завданнями моніторингу якості освіти у вищих навчальних закладах є такі:

- 1) узагальнення й систематизація якомога більшого обсягу інформації про стан і розвиток освітнього процесу у вищих навчальних закладах;
- 2) забезпечення доступу до зібраної інформації значущим особам, групам, соціальним інституціям для вироблення оптимальних управлінських рішень;
- 3) розроблення показників, які забезпечують найкоректніше узагальнення інформації про стан та перспективи розвитку досліджуваного об'єкта.

У наукових дослідженнях із проблем моніторингу в освіті виділяють кілька його видів: педагогічний, освітній, професіо-

Відмінності між поняттями контролю та моніторингу якості освіти

Характеристики контролю	Характеристики моніторингу	Рівень відмінностей
Контроль характеризується ситуативністю і нетривалістю у часі	Моніторинг характеризується постійністю і тривалістю у часі	Часовий
Не може характеризуватися як дослідницька процедура	Має характеризуватися як дослідницька процедура	Процедурний
Може бути спрямований на будь-які об'єкти	Повинен спрямовуватися на одні й ті ж самі об'єкти	Спрямованості
Має фрагментарний характер	Має системний характер	Системності

графічний. При цьому педагогічний моніторинг визначає супровідний контроль і корекцію взаємодії суб'єктів освітнього процесу; освітній забезпечує організацію збирання, збереження, опрацювання й поширення інформації про діяльність педагогічної системи, прикладом якої може бути професійний навчальний заклад; професіографічний моніторинг визначається як безперервний науково обґрунтований процес спостереження за станом і розвитком професійної підготовки майбутніх фахівців із метою приведення у відповідність освітніх завдань і передбачуваних результатів [20]. Таким чином, нас найбільше цікавить професіографічний моніторинг як вид моніторингу, покликаною визначити стан навчально-виховного процесу на кожному з його етапів. Водночас Є.М. Хриков, аналізуючи всі три види моніторингу, наголошує на необхідності їх поєднання на різних рівнях: на рівні кафедр — педагогічний і професіографічний, факультету — професіографічний та освітній, на рівні навчального закладу загалом — освітній [25].

На думку І. Доброскок, особлива увага до моніторингу як наукової проблеми пов'язана з положеннями Болонської декларації, якими передбачено: зниження рівня державного регулювання сфери вищої освіти; перенесення акцентів у моніторингу від контролю вхідного етапу до контролю вихідного етапу [5]. Проте дослідниця розглядає проблему моніторингу якості вищої освіти загалом, за показниками визнання дипломів і ступенів, рівнем працевлаштування випускників, їхнім середнім доходом за п'ять років трудової діяльності тощо. Нас же цікавить, насамперед, моніторинг навчальних досягнень студентів протягом

процесу їхньої професійної підготовки. Зазначені питання висвітлені у наукових публікаціях С. Бабінець [3], А. Єрмоли [7], Л. Качалової [11], О. Локшиної [12] та ін.

Н.М. Байдацька визначає моніторинг якості навчальних досягнень студентів як систему збирання, опрацювання, збереження і поширення інформації про якість навчальних досягнень студентів [4]. Дослідниця стверджує, що контроль навчальних досягнень повноправно входить до моніторингу як системи, але не вичерпує самого поняття.

На нашу думку, моніторинг навчальних досягнень студентів буде ефективним тоді, якщо реалізовуватимуться такі умови: всі складові моніторингу як процесу будуть приведені в систему (мета, функції, принципи його організації); викладацький склад навчального закладу матиме належну підготовку для здійснення моніторингу (як організаційну, так і методичну); студенти виступатимуть повноправними суб'єктами моніторингу як системи; будуть розроблені нові технології моніторингу навчальних досягнень, насамперед із залученням сучасних інформаційних технологій. Головними принципами моніторингу навчальних досягнень є:

- 1) принцип безперервності, що забезпечує наступність у порівнянні та класифікації результатів моніторингових досліджень;
- 2) принцип науковості, завдяки якому забезпечується добір коректних дослідницьких методик для здійснення моніторингу;
- 3) принцип об'єктивності, що відображає залежність результатів моніторингу від впливу випадкових чинників;
- 4) принцип систематичності, який відображає системний характер моніторингу навчальних досягнень;

5) принцип свідомості й активності, що реалізує рівноправну роль студента у процесі здійснення моніторингу;

б) принцип наочності, який забезпечує достатній рівень висвітлення результатів моніторингу і можливість використання технологій унаочнення в ході його проведення.

Більшість науковців поділяє методи діагностики рівня навчальних досягнень студентів на традиційні та інноваційні. До традиційних при цьому відносять усне й письмове опитування, контрольні та самостійні роботи тощо, до інноваційних — різноманітні тестові методики [16]. Популярність тестових методик контролю навчальних досягнень визначається ще й тим, що цей метод добре узгоджується з кредитно-модульною системою навчання, до якої перейшла нині переважна більшість навчальних закладів як I—III, так і III—IV рівнів акредитації. Крім того, запровадження Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України зовнішнього незалежного оцінювання, яке також відбувається у формі тесту, сприяє більш ранньому входженню старшокласників у систему тестового контролю знань. Вважається, що тестовий метод контролю навчальних досягнень є найоб'єктивнішим, оскільки позбавляє викладача певної частки суб'єктивності в оцінюванні знань студента при застосуванні традиційних форм контролю. Н.В. Касярум та О.П. Касярум зазначають, що «тест значно більше, ніж інші діагностичні методи контролю, відповідає критеріям якості, які пред'являються до соціологічних вимірювань і до вимірювань якості освітніх процесів» [10]. Зазначимо, однак, що зводити моніторинг навчальних досягнень студентів до тестового контролю їхніх

знань некоректно, оскільки моніторинг — це системне утворення, яке містить також особливості управління навчальним процесом, характеристики підготовленості викладачів тощо. Зручність тестової методики як компонента моніторингу полягає в її основних характеристиках — відносній простоті процедури тестування; можливості безпосередньої фіксації результатів тестування з боку самого студента; зручності математичного опрацювання результатів та ін.

У вищій професійній школі розрізняють кілька найбільш застосовуваних тестових методик контролю у вигляді тестів: тести досягнень, особистісні тести, тести здібностей. К. Інгенкамп наводить в своїх розробках повну класифікацію тестів [8]. Зазначимо, що тести досягнень є найпопулярнішими у вищій школі. Загалом же тестові завдання поділяються на відкриті (тести доповнення і тести вільного викладу) й закриті (з вибором однієї чи кількох відповідей; із градуйованими відповідями; на встановлення відповідності чи послідовності) [9].

Висновки. Нами проаналізовано зміст поняття моніторингу як міждисциплінарної категорії, а також поняття моніторингу навчальних досягнень як різновиду загального феномена моніторингу. Категоріальне дослідження дає можливість дійти висновку про актуальність та ефективність моніторингу навчальних досягнень для загальної оцінки якості професійної підготовки фахівців. Сформульовано також висновок про тестування як один із найважливіших компонентів моніторингу навчальних досягнень. Перспективи подальших досліджень вбачаються нами у визначенні специфіки оцінювання навчальних досягнень майбутніх землевпорядників у процесі навчання в коледжі.

Список літератури

1. Андреев В.И. Проблемы педагогического мониторинга качества образования / В.И. Андреев // Изв. Рос. акад. наук. — № 1. — 2001. — С. 37–42.
2. Анненкова І.П. Моніторинг якості освіти у ВНЗ / І.П. Анненкова. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://e-learning.onu.edu.ua/stati/pedagog-ka-visho-shkoli/an-nkova-p-mon-toring-jakost-osv-ti-u-vnz.html>
3. Бабінець С. Моніторинг якості освіти : педагогічний аналіз / С. Бабінець // Директор шк. — 2006. — № 1. — С. 4–9.
4. Байдацька Н.М. Педагогічні умови моніторингу якості навчальних досягнень студентів у вищих навчальних закладах недержавної форми власності / Н.М. Байдацька : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 — теорія і методика професійної освіти. — Вінниця, 2007. — 22 с.
5. Доброскок І. Моніторинг якості вищої освіти : дефінітивний аналіз / І. Доброскок // Гуманіст. вісн. ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». — 2008. — № 16. — С. 50–57.
6. Ёльникова Г.В. Основи адаптивного управління : курс лекцій / Г.В. Ёльникова. — К. : ЦІППО АПН України, 2003. — 134 с.
7. Ёрмола А. Державна система моніторингу якості освіти — необхідна умова трансформаційних процесів освітянської сфери / А. Ёрмола // Освіта і упр. — 2005. — № 1. — С. 100–103.
8. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика / К. Ингенкамп. — М. : Педагогика, 1991. — 240 с.
9. Ким В.С. Тестирование учебных достижений / В.С. Ким : монография. — Уссурийск : Изд-во УГПИ, 2007. — 126 с.
10. Касярум Н.В. Тестування як провідний метод діагностики рівня навчальних досягнень студентів / Н.В. Касярум, О.П. Касярум // Вісн. Черкас. ун-ту. — 2010. — Вип. 189. — С. 110–121.
11. Качалова Л.П. Мониторинг процесса интеграции психолого-педагогических знаний студента / Л.П. Качалова // Педагогика. — 2000. — № 9. — С. 60–65.
12. Локшина О. Моніторинг якості освіти: становлення та розвиток в Україні : рекомендації з освітньої політики / О. Локшина. — К. : КІС, 2004. — 160 с.
13. Лукіна Т. Моніторинг якості освіти: теорія і практика / Т. Лукіна. — К. : Шкільний світ, 2006. — 128 с.
14. Luxton A. Quality Management in Higher Education / A. Luxton : General Conference Department of Education, 2005. — 44 p.
15. Майоров А.Н. Мониторинг в образовании. — Кн. 1 / А.Н. Майоров. — СПб. : Образование-Культура, 1998. — 344 с.
16. Майоров А.Н. Теория и практика создания тестов для системы образования / А.Н. Майоров. — М. : Интеллект-центр, 2001. — 296 с.
17. Маноха І.П. Моніторинг якості освіти як системна складова стратегічного менеджменту в освіті / І.П. Маноха // Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору : моніторинг якості освіти. — 2007. — Т. 6. — С. 402–408.
18. Мониторинг // Большой энциклопедический словарь. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.slovoedia.com/2/204/244202.html>>МОНИТОРИНГ
19. Некрасов С.Д. Проблема оценки качества профессионального образования специалиста / С.Д. Некрасов // Унив. упр. : практика и анализ. — 2003. — № 1. — С. 24–28.
20. Силина С.П. Профессиографический мониторинг в педагогических вузах / С.П. Силина // Педагогика. — 2001. — № 7. — С. 47–53.
21. Стефановская Т.А. Педагогика: наука и искусство / Т.А. Стефановская. — М. : Совершенство, 1998. — 356 с.

22. Субетто А.И. Оценочные средства и технологии аттестации качества подготовки специалистов в вузах : методология, методика, практика / А.И. Субетто. — СПб. ; М. : Исслед. центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. — 68 с.

23. Университет как центр культуропорождающего образования. Изменение форм коммуникации в учебном процессе / [М.А. Гусаковский, Л. А. Яценко, С.В. Костюкевич и др.]; под ред. М.А. Гусаковского. — Мн. : БГУ, 2004. — 280 с.

24. Управление качеством образования : практикоориентированная монография и методическое пособие / под ред. М.М. Поташника. — М. : Пед. об-во России, 2000. — 448 с.

25. Хриков Є.М. Теоретико-методологічні засади моніторингу професійної підготовки. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.profosvita.org.ua/ru/career/articles/2.html>.

26. Шишов С.Е. Мониторинг качества образования в школе / С.Е. Шишов, В.А. Кальней. — М. : Пед. об-во России, 1999. — 320 с.

* * *

Проанализировано понятие мониторинга учебных достижений студентов. Определены его особенности в системе высшего профессионального образования. Сформулирован вывод о тестировании как одном из важнейших компонентов мониторинга учебных достижений.

* * *

Presents analysis of the concept of monitoring learning achievements of students. The features of the monitoring system in higher vocational education. Formulated the conclusion of testing as a key component of monitoring learning achievements. Monitoring educational progress, the system of vocational education, testing.